

collecció estètica & crítica

L. Wittgenstein / J. Bouveresse

Al voltant del color

7

Al voltant del color

Al voltant del color

Presentació i traducció: Salvador Rubio

Ludwig Wittgenstein i Jacques
Bouveresse

Col·lecció estètica & crítica

Director de la col·lecció:
Romà de la Calle

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

L'edició d'aquest volum ha comptat amb la col·laboració de la **Galería Tomás March** de València

© Per la traducció, Salvador Rubio Marco, 1996
© D'aquesta edició: Universitat de València, 1996

Disseny de la coberta: Manuel Lecuona
Disseny de l'interior, fotocomposició i maquetació:
Servei de Publicacions de la Universitat de València

ISBN: 978-84-370-9376-5
Edició digital

ÍNDICE

PRESENTACIÓ

AL VOLTANT DEL COLOR

PRIMERA PART

Nota del traductor

Prefaci de l'editora

OBSERVACIONS SOBRE ELS COLORS, *Ludwig Wittgenstein*

SEGONA PART

LA PREGUNTA «QUÈ ÉS EL COLOR?», LA CIÈNCIA, LA FILOSOFIA I LA RESPOSTA DE WITTGENSTEIN, *Jacques Bouveresse*

1. El problema de les incompatibilitats entre colors
2. La «geometria» del color és «a priori»?
3. L'ordre fenomènic dels colors i el problema de la seua representació correcta
4. El problema dels «colors primaris» i del que s'anomena «Barreja de colors»
5. De què parlen exactament les *Observacions sobre els colors*?
6. La superfície i la profunditat

Presentació

Aquest llibre acull, sota el títol *Al voltant del color*, dos textos diferents: *Observacions sobre els colors* de Ludwig Wittgenstein i *La pregunta «què és el color?», la ciència, la filosofia, i la resposta de Wittgenstein* de Jacques Bouveresse.

El primer és la traducció al català d'un recull d'anotacions publicat originalment en alemany i anglés com *Bemerkungen über die Farben / Remarks on colour*. De la importància del filòsof vienés no cal, segurament, afegir-ne massa, donat que és reconegut per tothom com una de les figures filosòfiques cabdals del nostre segle. Potser sí que cal dir alguna cosa del text. Aquestes anotacions varen ser escrites l'últim any de la vida de Wittgenstein (mort el 29 d'abril de 1951). Durant aqueixos mesos, va treballar sobre la certesa ¹ i sobre el color. Aquesta segona inquietud és palesa ja en la carta a Norman Malcolm del 16 de gener del 50, un mes després de pregar-li que no permetera que ningú, que no ho sabera ja, coneguera la natura de la seua malaltia inguarible:

Gràcies per la teua carta del 26 de desembre. Estic realment molt bé i no gens deprimat. No deixo de comptar amb la sort. Fins i tot la doctora Mooney hagué de reconèixer que la meua malaltia era de *molta* sort. El meu cervell funciona amb lentitud aquests dies, però no puc dir que m'importe. Llisc a bots, per exemple, la teoria del color, de Goethe, que, amb totes les coses absurdes, té punts molt interessants i m'estimula a pensar (...). No estic escrivint res perquè les meues idees mai no cristalitzen bastant.²

En l'última carta que Malcolm rep de Wittgenstein (el 16 d'abril del 51, tretze dies abans de la seua mort) afegeix:

M'ha succeït una cosa extraordinària. Fa més o menys un mes em vaig trobar sobtadament dins el marc mental de fer filosofia. Estava tan *absolutament* segur que mai no podria fer filosofia novament. És la primera vegada després de dos anys que la cortina del meu cervell es descorre. És clar, fins ací només he treballat unes cinc setmanes i demà pot acabar tot, però m'agrada molt ara.³

Sembla que aquestes dues fites emmarquen bastant bé l'origen d'aquestes anotacions (algunes de les quals foren escrites dies abans de la seua mort). La qüestió dels colors, tanmateix, havia estat ja tractada esporàdicament en altres textos del filòsof, des dels anys trenta. L'escrit de J. Bouveresse fa referència, en bona part, a aqueixos antecedents del problema del color en l'obra de Wittgenstein.

J. Bouveresse, un dels filòsofs francesos actuals més importants, és també, possiblement, el filòsof europeu que ha estudiat el llegat del pensament wittgensteinià amb més extensió, profunditat i en les seues vessants més diverses. De la seua tasca assagística i investigadora, compartida amb la docència, primer com a professor de la Universitat de París I (Panthéon-Sorbonne) i després com a membre del Collège de France (des de la càtedra de Filosofia del Llenguatge i del Coneixement que ara ocupa), són fruit *La parole malheureuse* (1971), *Wittgenstein: la rime et la raison* (1973), *Le mythe de l'intériorité* (1976), *Le philosophe chez les autophages* (1984),⁴ *Rationalité et cynisme* (1984), *La force de la règle* (1987), «L'animal cérémoniel» (1982) (precedint l'edició francesa de les *Observacions a La Branca Daurada*), *Le pays des possibles* (1988), i, més recentment, *Philosophie, mythologie et pseudo-science. Wittgenstein lecteur de Freud* (1991) i *Herméneutique et linguistique* (incloent «Wittgenstein et la philosophie du langage» (1991)), a més a més de molts altres articles, conferències i textos menors.

A Espanya, la seua obra no ha passat desapercibuda entre els cercles filosòfics especialitzats, però encara no ha

tingut el ressò i l'atenció que mereix, tot i que des d'aquesta col·lecció vàrem contribuir-hi amb la traducció d'alguns dels seus textos fonamentals sota el títol *Wittgenstein y la estética*.⁵ No em fa nosa confessar que l'origen d'aquest text va estar en la idea de demanar-li al professor Bouveresse un estudi-introducció per a la traducció catalana de les *Observacions sobre els colors*. Afortunadament, el que havia de ser només això es va convertir, amb l'inevitable alentiment del projecte (provocat, entre altres coses, pel seu accés al Collège de France), en un assaig *militant*, en un text filosòfic *a fortiori*. J. Bouveresse no ens ofereix una glossa, més o menys compromesa, del text wittgensteinià, ni tampoc només una descripció, des de fora, de la posició wittgensteiniana en aqueixa discussió sobre la natura del color que comença amb Newton i Goethe i continua a hores d'ara, sinó que, més aviat, pren posició ell mateix en aqueix àmbit de discussió filosòfica amb la seua interpretació i valoració dels textos de Wittgenstein.

Ens trobem, doncs, amb dos textos filosòfics indubtablement lligats pel subjecte comú del color, i pel fet que un d'ells pren l'altre com una de les seues referències principals (que no exclusiva). Dos textos, però, amb un pes específic (i no només per la seua extensió) ben bé comparable (amb les inevitables distàncies que el solatge del temps imposa), paral·lels (en cert sentit), fins i tot. Dos textos que, reunits en aquest llibre, entren en diàleg per a enriquir-se mútuament: l'inesgotable poder de suggerència i seducció filosòfiques del bellíssim text de Wittgenstein i la incisiva lucidesa del balanç que Bouveresse fa (a bou passat, podríem dir) de la seua vessant més filosòficament polèmica (la pregunta per l'essència del color). Si més no, aquesta és la intenció amb la qual els presentem davant els ulls dels lectors.

-
1. Aquests materials varen ser publicats en 1969 sota el títol d'*On Certainty (Über Gewissheit)*, Oxford, Basil Blackwell & Mott, a cura de G.E.M. Anscombe i G.H. von Wright; en català existeix una molt bona traducció de J. L. Prades i V. Raga: *De la certesa*, Barcelona, Edicions 62, 1983.
 2. Malcolm, N., «Cartas de Wittgenstein a Norman Malcolm» en *Ludwig Wittgenstein*, Madrid, Mondadori, 1990 (traducció castellana de l'original publicat amb el mateix títol per Oxford Univ. Press el 1954), pp. 149-150.
 3. *Ibid.*, p. 160.
 4. Hi ha traducció castellana d'A.Valadés de Moulines: *El filósofo entre los autófalos*, Mèxic, F.C.E., 1989.
 5. Jacques Bouveresse, *Wittgenstein y la estética*, València, Patronat Martínez Guericabeitia/Universitat de València (col·lecció Estètica & Crítica), 1993. Traducció, introducció i notes de J. J. Marzal Felici i Salvador Rubio Marco.

Al voltant
del color

PRIMERA PARTE

Ludwig Wittgenstein

Nota del traductor

El treball de Wittgenstein que presentem és una traducció directa del text alemany de les *Bemerkungen über die Farben* de l'edició de Basil Blackwell (Oxford, 1978). Només en casos de dubte han estat consultades i comparades les traduccions anglesa, francesa i castellana per tal d'arribar finalment a la millor solució. Han estat escrupolosament respectats les cursives, cometes, guions i signes de puntuació principals de l'original. També es reproduïxen traduïdes les notes de l'editora.

D'altra banda, han estat assenyalades en nota a peu de pàgina les observacions que repeteixen, parcial o totalment, amb més o menys exactitud, altres observacions anteriors.

Vull fer constar, i alhora agrair, la valuosíssima ajuda del professor Joan B. Llinares, molt especialment per l'assessorament en la traducció de l'alemany i per la seua revisió del text.

Prefaci de l'editora

La secció III d'aquest volum reproduïx el contingut substancial d'un manuscrit redactat a Oxford la primavera del 1950. N'he tret les observacions sobre el problema «intern-extern», els comentaris sobre Shakespeare i algunes reflexions de tipus general. Tot això va ser assenyalat per Wittgenstein com no pertanyent al text i es publicarà en volums successius.*

La part I va ser escrita a Cambridge en març del 1951. Conté, excepte algunes addicions, una selecció així com una revisió.

No està clar si la part II és d'una data anterior o posterior a la de la part III. Va ser escrita en fulls de paper solts i sense data que, a més a més, també contenien notes sobre la certesa.* Wittgenstein ho va deixar a la seua habitació en ma casa a Oxford quan va anar a casa del Dr. Bevan a Cambridge en Febrer del 1951, per a esperarhi la mort.

Els seus marmessors literaris han decidit que el conjunt d'aquest material podria ben bé ser publicat, pel fet que oferia una clara mostra del primer esborrall escrit i de la selecció subsegüent. Molt del que Wittgenstein no va seleccionar és de gran interès, i per això es va escollir un mètode de publicació que li possibilitava a l'editor deixar intacte el text.

En la tasca de determinar el text m'ha resultat una gran ajuda l'acurada transcripció mecanografiada que va fer G. H. von Wright del manuscrit, i també una altra, independent de l'anterior, que feren Linda Mc Alister i Margarete Schättle.

També m'agradaria donar les gràcies al Dr. L. Labowsky per haver revisat el text alemany.**

G. E. M. Anscombe

-
- * G.E.M. Anscombe fa referència als materials la major part dels quals varen ser publicats a cura de G.H. von Wright primerament en alemany sota el títol de *Vermischte Bemerkungen*, Frankfurt a.M., Suhrkamp Verlag, 1977, i després en anglés (amb text alemany a la vista) sota el títol de *Culture and Value (Vermischte Bemerkungen)*, Basil Blackwell, 1980. En castellà existeix *Observaciones*, México, Siglo XXI, 1981 (3ª ed.: 1989) i també *Aforismos. Cultura y valor*, Espasa Calpe col. Austral, 1995 (ambdues són publicacions de la traducció d'Elsa Cecilia Frost a partir de la primera edició alemanya, tot i que la segona afegeix alguns materials). (Nota dels traductors; d'ara en avant sempre així mentre no s'indique Nota de l'editora.)
 - * Els materials als quals la professora Anscombe al·ludeix varen ser publicats en 1969 sota el títol *On Certainty (Über Gewissheit)*, Oxford, Basil Blackwell & Mott, a cura de la mateixa G.E.M. Anscombe i G.H. von Wright; en català existeix una molt bona traducció de J. L. Prades i V. Raga: *De la certesa*, Barcelona, Edicions 62, 1983.
 - ** Hem traduït el text alemany de G.E.M. Anscombe que encapçala l'edició de Basil Blackwell. La versió anglesa de la mateixa edició presenta petites variacions intranscendents.

Observacions sobre els colors

I

1. Un joc de llenguatge: establir si un cos determinat és més clar o més fosc que un altre.- Heus-ne ací, però, un altre semblant: pronunciar-se sobre la relació de claredat entre determinats tons de color. (Compareu amb: determinar la relació de llargària entre dos bastons -i determinar la relació entre dos números).— La forma de les proposicions, en ambdós jocs de llenguatge, és la mateixa: «X és més clar que Y». Però en el primer es tracta d'una relació externa i la proposició és temporal, mentre que en el segon es tracta d'una relació interna i la proposició és atemporal.

2. En un quadre en el qual un tros de paper blanc rep la seua claredat d'un cel blau, aquest és més clar que el paper blanc. I tanmateix, en un altre sentit, el blau és el color més fosc i el blanc el més clar (Goethe).¹ En la paleta, el blanc és el més clar dels colors.

3. Segons Lichtenberg, molt poques persones han vist alguna vegada el blanc pur. Així doncs, la major part de la gent utilitza la paraula malament? I com n'ha après *e//* l'ús correcte? -Ha construït un ús ideal a partir de l'ús ordinari. I això no vol dir un ús millor, sinó només un ús més afinat en una certa direcció on alguna cosa ha estat portada a l'extrem.

4. I, és clar, un constructe tal pot ensenyar-nos alguna cosa sobre l'ús efectiu de la paraula.

5. Si dic que un paper és d'un blanc pur i, posant neu al seu costat, aleshores semblara gris, això no impediria que, al seu entorn normal, l'anomenara correctament blanc i no gris clar. Podria ser que utilitzara un concepte més afinat de blanc, diguem-ne en un laboratori (on, p. ex., utilitze també un concepte més afinat de la determinació exacta del temps).

6. Què hi ha a favor de què puguem afirmar que el verd és un color primari i no una barreja del blau i el groc? Seria correcte dir: «Només es pot saber immediatament, mirant el colors»? Com sé, però, que jo entenc per «colors primaris» el mateix que algun altre que s'inclinaria també per anomenar el verd un color primari? No, -ací els jocs de llenguatge decideixen.

7. Se li dóna a algú un cert groc-verd (o blau-verd) i se li diu que barrege un color menys groguenc (o blavós), -o que el trie entre un nombre de mostres de colors. Un verd menys groguenc, tanmateix, no és un verd blavós (i viceversa), i hi ha també una tasca tal com triar o barrejar un verd que no siga ni groguenc ni blavós. Dic «o barrejar» perquè el fet que el verd siga produït per una mena de barreja de groc i blau no fa que siga blavós² o groguenc.

8. La gent podria tenir el concepte de color intermedi o de color mixt sense haver produït mai colors per barreja (en qualsevol sentit). Podria ser que els seus jocs de llenguatge consistiren només a buscar o escollir colors intermedis o mixts ja existents.

9. Encara que el verd no fóra un color intermedi entre groc i blau, no podria existir gent per a la qual existira un groc blavós, un verd vermellós?³ És a dir, gent amb uns conceptes de color diferents dels nostres, —perquè, al cap i a la fi, els conceptes de color dels daltonians⁴ també difereixen dels de la gent normal, i cada diferenciació d'allò